

AVERSS UN REVERSS

LATVIJAS BANKAS BIĻETENS • 2006. GADS NR. 3

ŠAJĀ NUMURĀ

LATVIJAS EKONOMISKĀ IZAUGSME: ĀTRĀK BRAUKSI, TĀLĀK TIKSI? ULDIS RUTKASTE

Starptautiskais Valūtas fonds, Eiropas Komisija un citas institūcijas pievērš sabiedrības uzmanību secinājumam, ka Latvijas ekonomika ir pārkaršusi, un uzsver – tas rada tautsaimniecības attīstības riskus ne tikai tuvākā, bet arī tālākā nākotnē.

SLOVĒNIJAS GALVENIE IZAICINĀJUMI MAKROEKONOMIKĀ PĒC EIRO IEVIEŠANAS MARIJANA BEDNAŠA

Slovēnija ir vienīgā jaunā Eiropas Savienības dalībvalsts, kas izpildījusi konverģences kritērijus un saņēmusi Eiropas Komisijas un Eiropas Centrālās bankas ieteikumu uzņemšanai Ekonomikas un monetārajā savienībā 2007. gada 1. janvārī. Inflācijas kritums ir *Banka Slovenije* un valdības koordinētas tautsaimniecības politikas rezultāts.

KONKURENCE UN KONCENTRĀCIJA LATVIJAS BANKU SEKTORĀ MĀRCIS RISBERGS, AGNIJA OZOLIŅA

Pēdējos piecos gados Latvijas komercbanku peļņa katru gadu ir būtiski pieaugusi, kas liecina par banku sektora straujo izaugsmi. Konkurenci galvenokārt iespaido mazs skaits lielo uzņēmumu, par kuriem būtu interese Eiropas ekonomiskās zonas lielajām bankām, savukārt vidējo un mazo klientu apkalpojošo banku sektorā konkurenci uztur lielais universālo banku skaits.

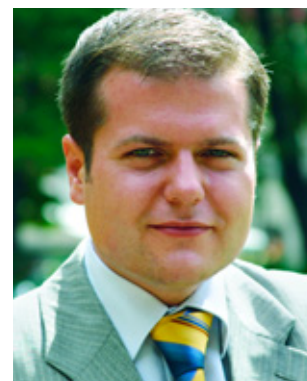
ĪSZIŅAS

- Slovēnijai ir veiksmīga pieredze, kā izpildīt visus piecus nominālās konverģences kritērijus attiecībā uz eiro ieviešanu.

LATVIJAS BANKAS PADOMĒ

ULDIS RUTKASTE

*Monetārās politikas
pārvaldes
Makroekonomiskās
analīzes daļas galvenais
ekonomists*

LATVIJAS EKONOMISKĀ IZAUGSME: ĀTRĀK BRAUKSI, TĀLĀK TIKSI?

Ar ekonomikas pārkaršanu saprot situāciju, kad tautsaimniecības attīstība ir tik strauja, ka ražošanas kapacitāte nespēj tikt līdzīgo augošajam pieprasījumam. Rezultātā palielinās inflācija un pieaug tekošā konta deficīts, pārmērīgo pieprasījumu apmierinot ar importa kāpumu.

(Turpinājums 2. lpp.)

LATVIJAS EKONOMISKĀ IZAUGSME: ĀTRĀK BRAUKSI, TĀLĀK TIKSI?

(Turpinājums no 1. lpp.)

Latvijas Banka, Starptautiskais Valūtas fonds, Eiropas Komisija un vairākas citas institūcijas pēdējā laikā pievērsis sabiedrības uzmanību secinājumam, ka Latvijas ekonomika ir pārkarsusi, uzsverot, ka tas rada vairākus riskus tautsaimniecības attīstībai ne tikai tuvākā, bet arī tālākā nākotnē. Tomēr sabiedrībā joprojām dalās viedokļi – vai šābrīža ekonomiskā attīstība ir sabalansēta un vai tā ir saistīta ar riskiem. Šajā rakstā mēģināsim atbildēt uz jautājumiem: kas ir ekonomikas pārkaršana, kādas pārkaršanas pazīmes ir vērojamas Latvijā un kādus riskus tā rada?

Ekonomikas pārkaršana

Ar ekonomikas pārkaršanu parasti saprot situāciju, kad tautsaimniecības attīstība ir tik strauja, ka ražošanas kapacitāte nespēj tikt līdzī pieprasījumam. Citiem vārdiem sakot, ražotāji nespēj piedāvāt pietiekamu preču un pakalpojumu daudzumu, lai apmierinātu augošo pieprasījumu. Par šādu tautsaimniecības stāvokli var liecināt ražošanas faktoru – darbaspēka un kapitāla – iztrūkums un to noslodzes pieaugums, kas atspoguļojas tādos statistikas rādītājos kā, piemēram, ražošanas jaudu noslodzes koeficients, bezdarba un vakanču līmenis un to dinamika. Pieprasīto preču un pakalpojumu apjomam būtiski pārsniedzot piedāvāto, ceļas arī to cenas, ko varam izmērīt ar inflācijas rādītāju, un pasliktinās tekošā konta bilance, pārlieku lielo pieprasījumu apmierinot ar importa pieaugumu. Tomēr šāds process nevar turpināties ilgstoši, un starptautiskā pieredze rāda, ka šī nelīdzsvarotā attīstība var kļūt par krīzes aizmetni.

Straujums, kas rada riskus

Latvijas tautsaimniecība pēdējos gados attīstās ļoti strauji, **ar katru gadu paātrinās iekšzemes kopprodukta (IKP) pieauguma temps**. Ja 2002. un 2003. gadā IKP pieauga par 6–7% gadā, tad turpmākajos divos gados tas sasniedza jau 8–10% un 2006. gada pirmajā ceturksnī – 13.1 procentu. Nenoliedzami, ka strauja tautsaimniecības izaugsme ir iedzīvotāju ienākumu un labklājības pieauguma pamats, tomēr vienlaikus ir jāatrod atbilde uz jautājumiem: kādi faktori nosaka šādu izaugsmi, cik noturīga tā būs turpmākajos gados, kādas var būt tik straujas izaugsmes sekas? Vienlaikus ar tautsaimniecības izaugsmes paātrināšanos Latvijā **būtiski ir pieaugusi arī inflācija** – viens no ekonomikas pārkaršanas rādītājiem. Cenu pieaugumu jūtam visi: ja 2002. un 2003. gadā inflācija nepārsniedza

3%, tad, sākot ar 2004. gadu, tā pastāvīgi ir augstāka par 6% gadā.

Sākotnēji inflācijas kāpumu lielā mērā noteica piedāvājuma puses faktori, piemēram, administratīvi regulējamo cenu kāpums un izmaiņas nodokļu likumdošanā, energoresursu cenu kāpums u.c. Pēdējā laikā arvien vairāk rādītāju liecina, ka to jūtami ietekmē arī spēcīgais pieprasījums un **ražošanas jaudu un darbaspēka trūkums**. Neskatoties uz straujo cenu pieaugumu, nozīmīgi palielinās apgrozījums mazumtirdzniecībā. Būtiski pieaug uzņēmumu peļņas normas visā tautsaimniecībā un it īpaši pakalpojumu nozarēs. Tas nozīmē, ka uzņēmumi izmanto pieprasījuma radīto tirgus situāciju. Šobrīd ir ļoti daudz brīvu darbavietu un strauji samazinās bezdarbs. Aizvien vairāk uzņēmēju konjunktūras apsekojumu aptaujās min darbaspēka trūkumu kā būtisku uzņēmējdarbības attīstības ierobežojošu rādītāju. Neraugoties uz nozīmīgām investīcijām un jaunu ražošanas kapacitāšu veidošanu, rūpniecībā jaudu noslodze ir sasniegusi augstu līmeni. Būtiskais darbaspēka vienības izmaksu pieaugums daudzās nozarēs liecina par to, ka uzņēmēji ir spiesti palielināt algas straujāk, nekā kāpj produktivitāte, lai tādējādi piesaistītu jaunus darbiniekus vai noturētu esošos. Tas viss rada algu un cenu spirāles veidošanās riskus vai, citiem vārdiem sakot, veido labvēlīgu augsni straujam cenu kāpumam arī turpmākajos gados.

Būtiski ir palielinājies arī tekošā konta deficīts, sasniedzot aizvien jaunus rekordus vēsturiskā skatījumā. Šī gada 1. ceturksnī tekošā konta deficīts palielinājās līdz 14.6% no IKP. Tā pieaugumu galvenokārt noteica tirdzniecības bilances pasliktināšanās, tas ir, importa pārsvara pieaugums pār eksportu. Visas minētās norises Latvijas ekonomikā rāda vienā virzienā – šī brīža IKP pieaugums ir pārāk straujš un mūsu tautsaimniecība strukturāli nav atbilstoša tik straujai izaugsmei.

Cēloņi un sekas

Kādi tad ir iemesli tik straujai tautsaimniecības izaugsmei un kādas sekas tas var radīt? Nenoliedzami, viens no faktoriem, kas nosaka Latvijas ekonomikas attīstību, ir kvalitatīvas pārmaiņas tautsaimniecībā: ražošanas kapacitātes attīstība, jaunu ražošanas tehnoloģiju ieviešana, eksporta iespēju paplašināšanās, nodarbinātības pieaugums. Tomēr būtisku izaugsmes impulsu dod arī ārvalstu kapitāla ieplūdes, palielinot mūsu maksātspēju un kāpinot iekšze-

Atsevišķi Latvijas tautsaimniecības attīstību raksturojoši rādītāji

	2002	2003	2004	2005	2006 1. cet.
IKP pieaugums, %	6.5	7.2	8.6	10.2	13.1
Perioda vidējā inflācija, %	1.9	2.9	6.2	6.7	7.0
Darba samaksas pieaugums, %	8.5	11.4	9.6	16.5	19.2
Produktivitātes pieaugums, %	3.5	5.2	7.6	8.5	7.7
Darbspēka vienības izmaksu pieaugums, %	4.9	5.9	1.9	7.4	10.7
Tekošā konta deficīts, % no IKP	6.6	8.1	12.9	12.4	14.6
Darba meklētāju īpatsvars, %	12.0	10.6	10.4	8.7	7.8

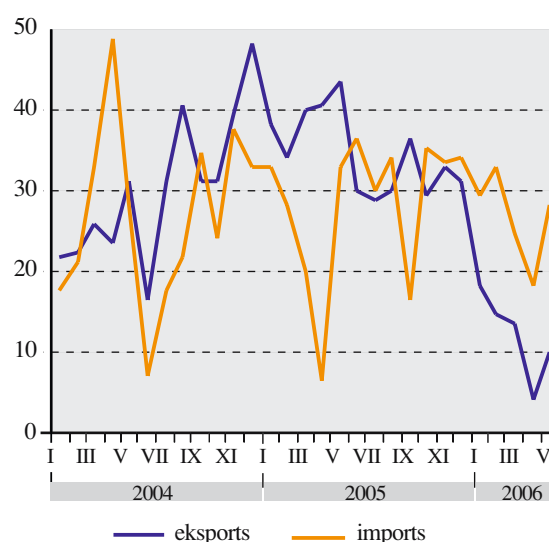
mes pieprasījumu. Pēdējos gados to apjoms ir nozīmīgi pieaudzis. Saskaņā ar Starptautisko investīciju bilanci* Latvijas neto ārējās saistības 2002. un 2003. gadā pieauga par aptuveni 3% no IKP gadā. Nākamajos divos gados šis pieaugums jau bija tuvu 8% no IKP gadā (naudas izteiksmē – 2005. gadā neto ārējās saistības pieauga par 1.4 miljardiem latu). Pieskaitot šim kapitālam arī ES fondu līdzekļu ieplūdes, kas neatspoguļojas Starptautiskajā investīciju bilanci, iegūstam vēl lielāku ciparu. Daudzi ekonomiskie rādītāji liecina par to, ka Latvijas tautsaimniecība nespēj absorbēt tik milzīgas kapitāla ieplūdes īsā laika periodā, neradot riskus nākotnes attīstībai. Rezultātā – šobrīd novērojam ekonomikas pārkaršanas pazīmes.

Ārējā parāda pamatā – banku kredīti

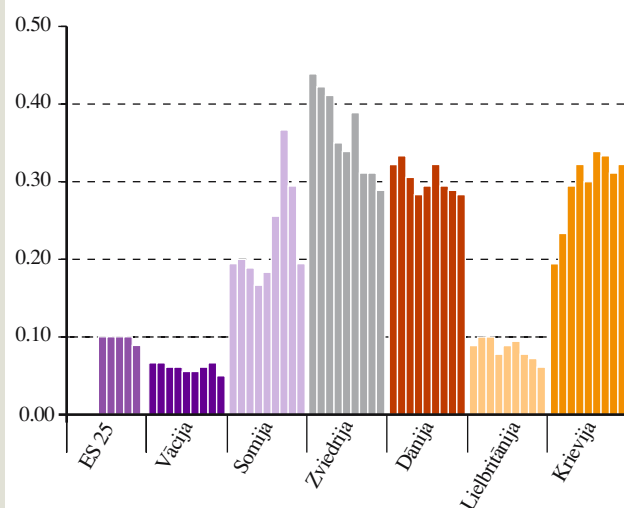
Bažas rada arī ieplūstošā ārvalstu kapitāla struktūra un kapitāla izmantošanas efektivitāte. Lielāko daļu no ārējām saistībām veido tā saucamās parādu radošās saistības (t.i., aizņemšanās ārvalstīs, nevis, piemēram, ārvalstu tiešās investīcijas). 2006. gada 1. ceturksņa beigās neto ārējais parāds sasniedza 3.4 miljardus latu – parāda summa pēdējo divu gadu laikā ir vairāk nekā dubultojusies un straujš parāda pieaugums turpinās arī šobrīd. Tas nozīmē, ka Latvijai būs jāatmaksā gan parāda pamatsumma, gan arī procentu maksājumi. Aizņemtos līdzekļus ieguldot tautsaimniecības sektoros, kas nākotnē paplašinās iespējas gūt parāda atmaksai pietiekamus papildu ienākumus ārvalstu valūtā, piemēram, caur eksporta pieaugumu, parādsaistības varēsīm kārtot, nesamazinot esošo patēriņa līmeni. Bet, ārvalstu finansējumu ieguldot nozarēs, kas orientētas uz iekšzemes pieprasījuma apmierināšanu, jārēķinās, ka nākotnē ārējā parāda atmaksai būs jānovirza aizvien lielāka ārvalstu valūtā gūto ienākumu daļa. Tas nozīmē, ka aizvien mazāku daļu no šiem ienākumiem varēsīm atvēlēt ievesto preču un pakalpojumu apmaksai, rezultātā būs jāsamazina mūsu patēriņš un/vai investīcijas. **Par ārvalstīs aizņemtā kapitāla ieguldīšanu iekšzemē.** Ārvalstīs aizņemas galvenokārt Latvijas komercbankas – nauda kredītu veidā tiek izsniegta Latvijas uzņēmumiem

*Starptautisko investīciju bilance – statistisks pārskats, kurš apkopo Latvijas rezidentu ārējās saistības un ārējās prasības, piemēram, ārvalstu tiešās un portfeļinvestīcijas, aizņemšanos ārvalstīs.

Preču eksporta un importa gada pieauguma temps, %

Eksporta tirgus daļas, % (2004. 1. cet. – 2006. 1. cet.)

un privātpersonām. 2006. gada 1. ceturksņa beigās banku sektora neto ārējais parāds veidoja apmēram 96% no Latvijas kopējā neto ārējā parāda. Aplūkojot Latvijas komercbanku uzņēmumiem un privātpersonām izsniegtā kredītportfeļa struktūru, situācija no vidēja un ilgtermiņa ekonomiskās attīstības viedokļa nav vērtējama pozitīvi. Šī gada 1. ceturksņa beigās apmēram 40% kredītu bija aizdevumi mājsaimniecībām, galvenokārt – mājokļa iegādei un patēriņam. No atlikušajiem kredītiem lielākā daļa koncentrējās tautsaimniecības sektoros, kas vērsti uz iekšzemes pieprasījuma apmierināšanu – operācijās ar nekustamo īpašumu, tirdzniecībā, būvniecībā un citās nozarēs. Apstrādes rūpniecības nozarē, kas ir galvenais eksporta ienākumu gūšanas avots, izsniegto kredītu apjoms veidoja tikai ap 8% no mājsaimniecībām un uzņēmumiem izsniegtajiem kredītiem. Šāda kredītportfeļa struktūra rada šaubas par to, ka ārvalstīs aizņemtais kapitāls nākotnē veicinās pietiekamu ārvalstu valūtā gūto ienākumu pieaugumu, lai ar tiem spētu atmaksāt ārējo parādu. Mums nāksies novirzīt daļu no savas labklājības parāda apmaksai.

Iespējamās krīzes aizmetņi

Augstā inflācija un darbaspēka vienības izmaksu straujais kāpums mazina Latvijas uzņēmumu starptautisko konkurētspēju. Ja cenas un algas, attiecinātas pret produktivitāti, Latvijā aug straujāk nekā mūsu galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, tas noved pie straujāka darbaspēka vienības izmaksu kāpuma. Šī izmaksu kāpuma rezultātā uzņēmējiem attiecīgi ir jāpalielina arī produkcijas cenas.

Ja izmaksu pieaugums ir īslaicīgs, vietējie ražotāji kādu laiku var samazināt savu peļņas normu un nepaaugstināt cenas, lai saglabātu pozīcijas ārvalstu tirgos. Taču ilglaicīgi tā nevar rīkoties, jo mazāka peļņa nozīmē arī mazākas investīcijas ražošanas procesa modernizācijā. Straujāks ražošanas izmaksu kāpums var novest pie eksporta sašaurināšanās, negatīvi ietekmējot gan tautsaimniecības izaugsmi, gan ārējā parāda atmaksas iespējas. Vairākas pazīmes par to liecina jau šobrīd. Izvesto preču gada pieauguma temps, sākot ar pagājušā gada beigām, ir būtiski samazinājies. 2006. gada janvārī–maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, tas sasniedza tikai 11.8% pretstatā iepriekšējos divos gados sasniegtajai izaugsmei virs 30%. Samazinās arī Latvijas preču tirgus daļas galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, izņemot Lietuvu. Tas nozīmē, ka eksporta attīstību piebremzējis nevis ārējais pieprasījums, bet gan mūsu konkurētspējas pasliktināšanās.

Mazinoties eksporta un tautsaimniecības izaugsmei un

saglabājoties gan iekšējām, gan ārējām disproporcijām (augsta inflācija, augsts tekošā konta deficīts), var zust ārvalstu investoru ticība Latvijas turpmākajai ekonomikas attīstībai: viņi vairs neieguldīs Latvijā tik daudz līdzekļu vai arī būtiski paaugstinās procentu likmes, sadārdzinot Latvijai pieejamo ārvalstu finansējumu. Ja šobrīd lielu daļu no parāda nastas spējam refinansēt, lēti aizņemoties papildu kapitālu ārvalstīs, tad, mazinoties šādām iespējām, ārējais parāds būs jāfinansē no pašu gūtajiem ienākumiem ārvalstu valūtā, vai aizņemoties ārvalstīs, maksājot daudz augstākus procentus. Starptautiskā pieredze rāda, ka šādi ekonomiskā izaugsme var būtiski piebremzēties vai pat apstāties uz vairākiem gadiem, tautsaimniecībai nonākot krīzes situācijā.

Ekonomikas disproporcijas: Čehijas piemērs

Kā vienu no krīzes piemēriem, ņemot vērā gan ģeogrāfisko tuvumu, gan ekonomiku līdzības, apskatīsim valūtas krīzi Čehijā 1997. gadā. Čehijas ekonomiskā izaugsme bija salīdzinoši strauja 90. gadu pirmajā pusē. Valsts stabilā makroekonomiskā politika un sekmīgās pārejas perioda ekonomiskās reformas sākumā ļāva ārvalstu investoriem un ekonomikas politikas analītiķiem pozitīvi novērtēt Čehijas tautsaimniecību. Ārvalstu kapitāla ieplūdes bija visai ievērojamas, it īpaši 90. gadu vidū, finansējot iekšzemes pieprasījumu – gan investīcijas, gan patēriņu, kas savukārt noteica strauju importa kāpumu. Algu pieaugums tautsaimniecībā pārsniedza produktivitātes kāpumu un pasliktinājās ārējā konkurētspēja, negatīvi ietekmējot eksportu. Tā rezultātā 1996. gadā un 1997. gada sākumā strauji palielinājās Čehijas tekošā konta deficīts.

Valsts ekonomika nebija gatava šādai izaugsmei. Tautsaimniecības piedāvājuma pusē joprojām saglabājās strukturālās problēmas, kavējot ražošanas attīstību. Tomēr uz kopējā optimisma viļņa, kombinācijā ar pieejamo ārvalstu kapitālu, pieprasījums bija spēcīgs, kā rezultātā ekonomika attīstījās nelīdzsvaroti. Uz pieminēto tendenču fona, kad vēl valstī saasinājās arī iekšējā politiskā situācija, investoru uzticība Čehijas ekonomikai sašķobījās. Redzot ekonomiskās attīstības trauslos pamatus, viņos zuda ticība, ka nākotnē šī valsts spēs tikt galā ar ārējā parāda nastu. Rezultātā – 1997. gada maijā Čehiju skāra valūtas krīze. Ekonomiskā izaugsme apstājās, strauji palielinājās bezdarbs un inflācija, kritās kredītesānas un nekustamā īpašuma cenu pieauguma tempi. Citiem vārdiem sakot – tautsaimniecība ieslīga trīs gadus ilgā recesijā un ekonomiskā izaugsme atsākās tikai 2000. gadā.

Atsevišķi Čehijas ekonomiku raksturojoši rādītāji

Paralēles ar Latviju

Salīdzinot ar notikumiem Čehijā, redzams, ka arī Latvijas tautsaimniecībā pašlaik var novērot līdzīgas tendences: tekošā konta deficīts sasniedzis rekordaugstu līmeni, inflācija ir augsta, darba algu pieaugums jūtami pārsniedz produktivitāti, kas negatīvi ietekmē ārējo konkurētspēju un bremsē eksporta pieauguma tempus. Pagaidām vēl tikai IKP pieaugums saglabājas straujš, ko aizvien vairāk nosaka ārvalstu kapitāla ieplūde un iekšzemes pieprasījuma pastiprināšanās. Lai gan, veicot paralēles, ir jāņem vērā, ka katra krīze savā ziņā ir unikāla un nepastāv vienots scenārijs, tomēr minētās norises būtiski palielina krīzes iespējamību, jo krīžu galvenie cēloņi gandrīz vienmēr ir saistīti ar nelīdzsvarotu ekonomikas attīstību. Pievienojoties ES un nosakot ātru eiro ieviešanas datumu, Latvija ir sasniegusi būtisku politisko un ekonomisko stabilitāti, taču, attālinoties eiro ieviešanas datumam, šīs stabilitātes pamats tiek apdraudēts. Kā rāda kaimiņu – pārējo Baltijas valstu – pieredze, nevarot izpildīt Māstrihtas inflācijas kritēriju, Lietuva un Igaunija jau ir atcēlusi plānus ieviest Eiropas vienoto valūtu 2007. gadā. Arī Latvijā iepriekš plānotā eiro ieviešana 2008. gadā varētu aizkavēties.

Līdzšinējais ārvalstu investoru uzticības pieaugums Latvijas ekonomikā lielā mērā saistāms ar valsts apņemšanos pēc iespējas ātrāk pievienoties EMS, kā rezultātā valūtas krīzes iespējamība samazinātos līdz minimumam. Tomēr, attālinoties minētajam datumam, vai – vēl jo vairāk – nosakot jaunu eiro ieviešanas datumu un atkārtoti neizpildot to, investori var sākt daudz kritiskāk vērtēt Latvijas tautsaimniecības attīstību.

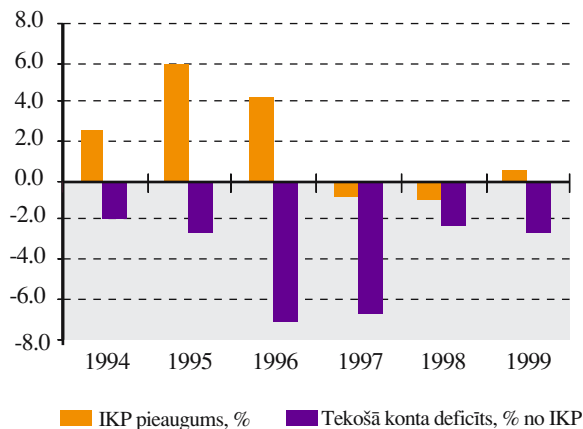
Izmantotā literatūra un datu avoti

- * LR Centrālā statistikas pārvalde, www.csb.lv
- * Latvijas Banka, www.bank.lv
- * LR Finanšu un kapitāla tirgus komisija, www.fktk.lv
- * Horvath, J. "Currency Crisis in the Czech Republic in May 1997", *Post-Communist Economies*, 1999, Vol. 11, Number 3, pp. 277-298.
- * Horvath, J. "The Czech Currency Crisis of 1997," *Currency Crises in Emerging Markets*, edited by M. Dabrowski, Kluwer Academic Publishers, 2003.
- * Čehijas statistikas pārvalde <http://www.czso.cz>
- * Datastream, Čehijas nacionālā banka <http://www.cnb.cz>

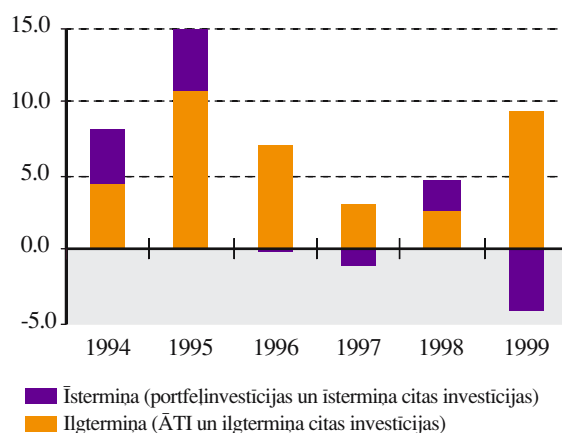
Papildu informācijai – uldis.rutkaste@bank.lv

Foto – Aleksejs Melihovs

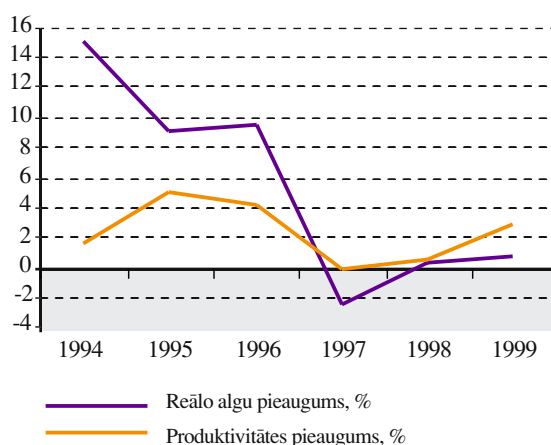
IKP pieaugums, %, un tekošā konta deficīts, % no IKP

Ārvalstu kapitāla neto plūsmas Čehijā, % no IKP

Reālo algu un produktivitātes pieaugums, %

SLOVĒNIJAS GALVENIE IZAICINĀJUMI MAKROEKONOMIKĀ PĒC EIRO IEVIEŠANAS

MARIJANA BEDNAŠA

(Marijana Bednaš)

Slovēnijas

Makroekonomiskās

analīzes un attīstības

institūta

direktora vietniece

Lai panāktu inflācijas kritumu, Slovēnijas valdība atbalstīja *Banka Slovenije* monetāro politiku, ieviešot stingru administratīvi regulējamo cenu pieauguma plānu, mazinot naftas cenu svārstīgumu un īstenojot sociālajā līgumā noteikto ienākumu politiku.

Stingra politikas veidotāju rīcība

Lai panāktu Māstrihtas kritēriju izpildi pēc pievienošanās ES, bija nepieciešama stingra politikas veidotāju apņemšanās īstenot uz stabilitāti vērstu tautsaimniecības politiku, kuru papildināja arī sociālā līguma nosacījumi.

Visgrūtāk izpildāmais izrādījās inflācijas kritērijs. Inflācijas kritums Slovēnijā (no vidēji 7.5% 2002. gadā līdz 2.5% 2005. gadā, 2006. gadā saglabājās stabils) ir *Banka Slovenije* un valdības koordinētas tautsaimniecības politikas rezultāts. Gatavojoties pievienoties VKM II, jau kopš 2003. gada 1. ceturkšņa *Banka Slovenije* pakāpeniski samazināja procentu likmes, un kopš pievienošanās VKM II saglabāja stabili tolara kursu. Valdība atbalstīja centrālās bankas monetārās politikas pasākumus, ieviešot stingru administratīvi regulējamo cenu pieauguma plānu, mazinot naftas cenu svārstīgumu un īstenojot sociālajā līgumā noteikto ienākumu politiku. 2005. gadā tirgus noteiktās cenas pieauga par 1.2% (gandrīz par 1 procentu punktu mazāk nekā 2004. gadā). Administratīvi regulējamo cenu (izņemot naftas produktu cenas) pieaugums 2005. gadā sasniedza tikai 1.3% un veidoja tikai 0.1 procentu punktu no inflācijas kāpuma. Tomēr straujā naftas cenu kāpuma dēļ (*Brent* jēlnaftas cena par barelu no 2004. gada decembra beigām līdz 2005. gada decembra beigām pieauga par 48%) šķidrās transporta degvielas un šķidrā kurināmā cenas 2005. gadā inflācija palielinājās vēl par 0.9 procentu punktiem. Valdība izlīdzināja naftas cenu kāpuma ietekmi uz inflāciju, necikliski koriģējot akcīzes nodokļus par šķidro transporta degvielu un šķidro kurināmo, vienlaikus noturot tos viszemākajā līmenī, kāds pieļaujams saskaņā ar ES akcīzes nodokļu regulām. Neveicot šīs korekcijas, šķidrās degvielas cenu kāpuma dēļ inflācija būtu bijusi vēl par 0.5 procentu punktiem augstāka. Vienlaikus valdība turpināja saskaņot tabakas un tabakas produktu akcīzes nodokļu likmes ar ES noteiktajām likmēm (saskaņošanu paredzēts pabeigt 2008. gada sākumā). Inflācijas samazināšanos un atsevišķu produktu grupu cenu kritumu veicināja arī ar dalību ES saistītā pieaugusi konkurence un atlikušo muitas ierobežojumu atcelšana importam no ES, kā arī ES tirgus atvēršana trešo valstu precēm. Vēl viens nozīmīgs faktors, kas veicināja ilgspējīgu inflācijas samazināšanos, bija tas, ka saskaņā ar 2003.–2005. gada sociālo līgumu darba samaksas pieaugums bija vismaz par 1 procentu punktu zemāks nekā produktivitātes kāpums. Tas novērsa iespējamo spiedienu uz cenām, kāds varētu veidoties mājāsaimniecību pieprasījuma vai ražošanas izmaksu palielināšanās dēļ.

Kritēriju izpilde

Māstrihtas kritēriju izpilde tika panākta stabilas taut-

Uzziņa

Slovēnija ir pirmā un vienīgā jaunā Eiropas Savienības dalībvalsts, kas 2006. gadā izpildīja visus konverģences kritērijus attiecībā uz eiro ieviešanu un saņēma Eiropas Komisijas un Eiropas Centrālās bankas ieteikumu uzņemšanai Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS) 2007. gada 1. janvārī. 2006. gada 15.–16. jūnijā Eiropadomes sanāksmē pieņem politisko lēmumu par Slovēnijas uzņemšanu eiro zonā, oficiālo – ECOFIN Padomes tikšanās laikā 2006. gada 11. jūlijā, nosakot neatsaucamo fiksēto tolara kursu attiecībā pret eiro (1EUR = SIT 239.64).

saimniecības izaugsmes apstākļos. Slovēnijas tautsaimniecības pieaugums 2004. un 2005. gadā bija attiecīgi 4.2% un 3.9%, ko noteica eksports un stabils iekšzemes patēriņš. Tā kā Slovēnijas nozīmīgāko tirdzniecības partnervalstu ekonomiskā aktivitāte lielākoties bija zema, preču eksporta pieaugums 2005. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājās no 12.8% līdz 8.7%. Tomēr šis kritums bija mazāks, nekā varēja būt, galvenokārt to veicināja Slovēnijas auto-mobiļu eksporta uzplaukums pēc tam, kad 2004. gada 4. ceturksnī uz Slovēniju tika pārcelta automobiļu ražotne. Nākamajā gadā automobiļu eksporta pieaugums nominālajā izteiksmē eiro bija 35%. Privātā patēriņa kāpums 2005. gada bija lēnāks nekā IKP pieaugums, tāpēc tas joprojām bija atbilstošs ilgtermiņai makroekonomiskajai struktūrai, lai gan procentu likmju samazinājums pirms pievienošanās ES veicināja spēcīgu kredītiņšanos kāpumu. Valdības patēriņa pieaugums – aptuveni 3% – bija vislētāk augošais IKP iekšzemes patēriņa komponents. 2005. gadā gandrīz visās nozarēs nedaudz palielinājās nodarbinātības pieaugums, sasniedzot 0.7% (īpaši būvniecībā, operācijās ar nekustamo īpašumu, nomā un citā komercdarbībā un finanšu starpniecībā). Turpretī lauksaimniecībā, ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē, apstrādes rūpniecībā un nedaudz arī valsts pārvaldē, aizsardzībā un sociālajā apdrošināšanā bija vērojams nodarbinātības kritums. Prognozes paredz, ka labvēlīgās tautsaimniecības tendences turpināsies – kopējais IKP pieaugums 2006. gadā būs 4.2%, bet 2007. gadā – 4.0%.

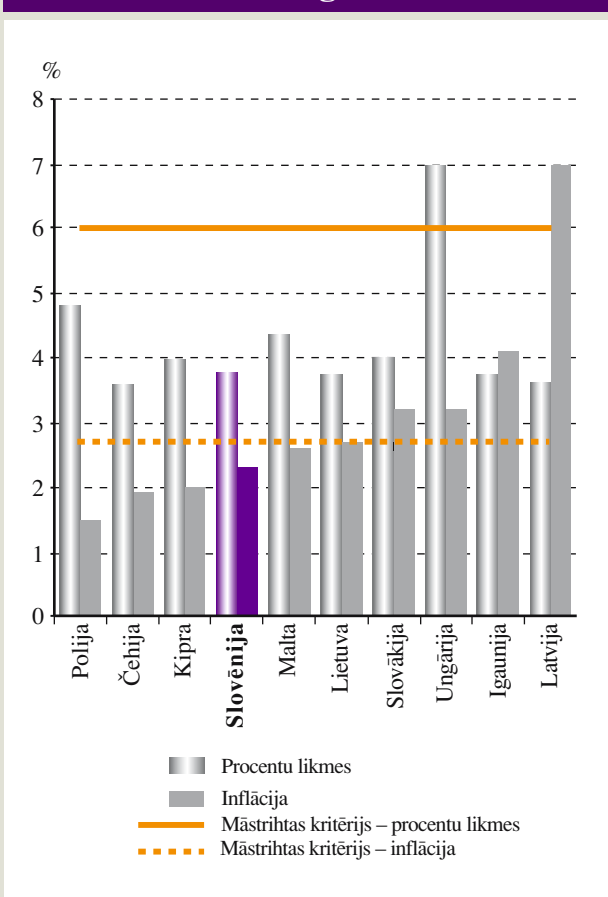
Jānodrošina līdzsvara saglabāšanās

Lai gan Māstrihtas kritēriji ir izpildīti un saglabājas stabila un pozitīva makroekonomiskā situācija, tomēr būs nepieciešamas dažas makroekonomiskās politikas vadlīniju korekcijas, lai nodrošinātu makroekonomiskā līdzsvara saglabāšanos pat pēc eiro ieviešanas. Jāņem vērā, ka, pievienojoties EMS, tautsaimniecības politiku skars paliekošas pārmaiņas. Monetārā politika vairs nespēs reaģēt uz makroekonomiskās vides pārmaiņām, turpretī citu politiku nozīme – īpaši fiskālās – pieaugs. Tajā ir nepieciešamas vislielākās pārmaiņas. Ir ārkārtīgi svarīgi, lai pēc pievienošanās EMS valdība arī 2007. gadā turpinātu īstenot inflācijas samazināšanas politiku un izvairītos no tā, ka cenu pieaugums Slovēnijā kļūst lielāks nekā tās nozīmīgākajās tirdzniecības partnervalstīs, kas varētu radīt tirgojamo preču un pakalpojumu konkurētspējas pasliktināšanos.

Paskaidrošu sīkāk, kāpēc fiskālajiem pielāgojumiem nākotnē būs izšķiroša nozīme. Lai palielinātu Slovēnijas tautsaimniecības konkurētspēju, nepieciešama fiskālā sloga samazināšana – nodokļu reforma. Tas nozīmē, ka jāsamazina valsts izdevumu apjoms, lai nodrošinātu atbilstību Stabilitātes un izaugsmes pakta prasībām. Cikliski koriģētais valsts budžeta deficīts

Jauno ES valstu inflācija un procentu likmes 2006. gada martā

Avots: Eurostat

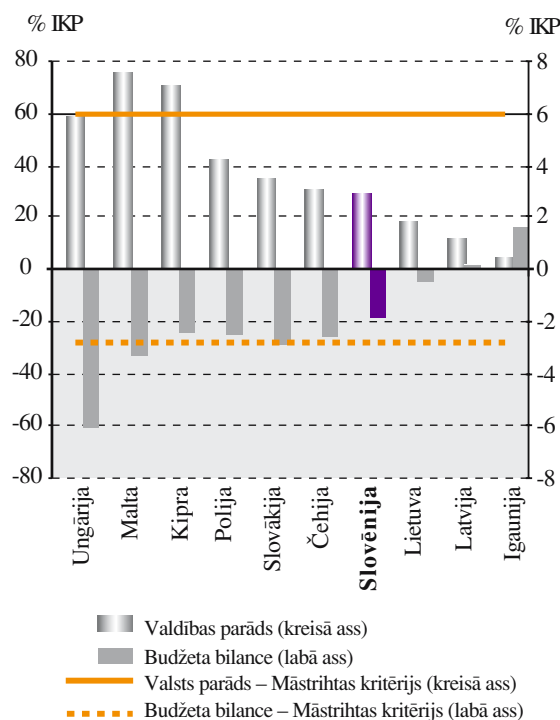
Slovēnijas veiksmīgā pieredze

Slovēnija, izpildot visus piecus nominālās konverģences kritērijus attiecībā uz eiro ieviešanu, guva apstiprinājumu, ka lēmums par agrāku pievienošanos Valūtas kursa mehānismam II (VKM II) bijis pareizs. Kā uzsvēr analītiķi, tas izdevies, veicot koordinētus Banka Slovenije un valdības tautsaimniecības politikas pasākumus, ko valsts definēja VKM II pievienošanās un eiro ieviešanas programmā 2003. gada novembrī.

Fiskālo kritēriju, kas attiecas uz valdības budžeta deficīta līmeni, Slovēnija izpilda kopš 2002. gada, valsts parāds pastāvīgi bijis ievērojami mazāks par noteikto atsaucies vērtību. Labvēlīgie makroekonomiskie apstākļi 2005. gadā nodrošinājuši valdības budžeta stāvokļa uzlabošanu: budžeta deficīts sasniedza 1.8% no IKP (2004. gadā – 2.1%), bet valsts parāds – 29.1% no IKP (2004. gadā – 29.5%). 2006. gada martā, kad tika gatavoti konverģences ziņojumi, Māstrihtas noteiktais ilgtermiņa procentu likmju kritērijs bija 5.9%, bet 12 mēnešu vidējā Slovēnijas valdības 10 gadu obligāciju peļņa – par 2.1 procentu punktiem zemāka.

2005. gada novembrī Slovēnija pirmā izpildīja Māstrihtas cenu stabilitātes kritēriju, tad Māstrihtas kritērija atsaucies vērtība samazinājās līdz 2.5%. 2006. gada martā, kad tika vērtēta Slovēnijas atbilstība kritērijiem, 12 mēnešu vidējā inflācija bija 2.4%.

Jauno ES valstu budžeta bilance un parāds 2005. gadā

Avots: Eurostat

sarūk lēnām, turklāt izdevumu struktūrā joprojām ļoti liels ir valdības izdevumu īpatsvars. Tas nozīmē, ja, piemēram, mainās makroekonomiskie apstākļi ārējo šoku ietekmē, fiskālā politika tos var ietekmēt tikai šaurās robežās (10–20% no kopējiem budžeta izdevumiem). Jāpārskatīto valdības izdevumu struktūra, jo jānodrošina lielāka izdevumu elastība, lai varētu rast līdzfinansējumu uz konkurences uzlabojumiem vērstām stratēģiskām prioritātēm, kā arī ES fondu līdzekļiem.

Sociālo jautājumu izaicinājums

Ari pašreizējo sociālo pārvedumu sistēmas racionalizācija ir izaicinājums makroekonomikas jomā: ārkārtīgi svarīgi turpināt valsts finansējuma ilgtermiņa ilgtspējas vērtēšanu, gatavot atbilstošas prognozes veselības un pensiju apdrošināšanas jomā un attiecīgi reaģēt gadījumos, kad nepieciešamas sistēmas pārmaiņas. Nākamajās desmitgadēs ievērojami pieaugs ar iedzīvotāju novecošanu saistītās fiskālās politikas problēmas ne tikai Slovēnijā, bet arī ES kopumā. Galvenās izdevumu kategorijas, kuras skar iedzīvotāju novecošana, ir pensiju, veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes izdevumi. Tomēr arī ieņēmumu pusē būs jūtamas demogrāfisko pārmaiņu fiskālās sekas – samazinoties darbaspēkam, saruks nodokļu bāze.

Aprēķini* par iedzīvotāju novecošanos, nodarbinātības un bezdarba līmeņa prognozes liecina, ka nākamajos desmit gados Slovēnijā ar valsts finansēm problēmu nebūs. Tomēr pēc 2020. gada un īpaši pēc 2030. gada būtiski pieaugs vecāka gadagājuma iedzīvotāju īpatsvars. Tādējādi valsts finanšu ilgtermiņa fiskālās ilgtspējas deficīts līdz 2050. gadam var palielināties līdz 10% no IKP. Slovēnija ir augsta riska grupā ES valstu vidū galvenokārt tāpēc, ka pēc desmit gadu perioda, ap 2015. gadu, tiek prognozēta ievērojama fiskālā stāvokļa pasliktināšanās. Tāpēc, jo agrāk Slovēnija sāks rīkoties, jo mazāk radikāli pasākumi būs nepieciešami. Svarīgi stimulēt cilvēkus agrāk kļūt un ilgāku laiku būt aktīvākiem, rosināt rūpēties par veselību un mainīt dzīvesveidu tā, lai radītu mazāku aprūtinājumu valsts finansēm. Jāizstrādā ilgtermiņa aprūpes formas, lai vecums tik ļoti neapgrūtinātu ne vecāka gadagājuma cilvēkus pašus, ne viņu aprūpētājus. (*Makroekonomiskās analīzes un attīstības institūts, Pavasara ziņojums 2006.*)

Papildu informācija – Marijana.Bednas@gov.si

Foto – Marijanas Bednašas personiskais arhīvs, Kristaps Otersons

* Sīkāka informācija par prognožu metodēm un Slovēnijas veikto aprēķinu rezultātiem skatāmi *IB Review*, 3/XXXIX, Ljubljana 2005.

KONKURENCE UN KONCENTRĀCIJA LATVIJAS BANKU SEKTORĀ

MĀRCIS RISBERGS

Monetārās politikas
pārvaldes
Finanšu stabilitātes daļas
ekonomists

AGNIJA OZOLIŅA

Monetārās politikas
pārvaldes
Finanšu stabilitātes daļas
ekonomiste

Konkurenci galvenokārt
iespaido mazs lielo
uzņēmumu skaits Latvijā,
par kuriem būtu interese
Eiropas ekonomiskās zonas
lielajām bankām, savukārt
vidējo un mazo klientu
apkalpojošo banku sektorā
konkurenci uztur lielais
universālo banku skaits.

Priekšnoteikums ekonomiskajai izaugsmei

Konkurence un koncentrācija ir divi nozīmīgi ekonomiskie jēdzieni, kuru ietekme uz finanšu sistēmām sākumā šķiet pretēji vērsti. Ja samazinās banku skaits, kas rada lielāku koncentrāciju, tad samazinās konkurence tāpēc, ka ir mazāk tirgus dalībnieku, kuriem savā starpā jākonkurē.

Konkurence jebkurā ekonomikas nozarē, arī banku sektorā, ir nozīmīgs priekšnoteikums efektivitātei, inovācijām, cenām, izvēles iespējām, patērētāju labklājībai un resursu izvietojumam ekonomikā, it īpaši, ja bankas ir nozīmīgs finansējuma avots tautsaimniecībā, kā tas ir Latvijas gadījumā.

Kas dominē Latvijas banku sektorā?

Pēdējo piecpadsmit gadu laikā Latvijā ir izveidojusies konkurētspējīga, starptautiski atpazīstama banku sistēma, kas darbojas atbilstoši starptautiskajiem standartiem un praksei. Ārvalstu investoru, tajā skaitā, banku interesi un līdzekļus piesaistījusi ekonomikas attīstība un izmaiņas likumdošanā. Šobrīd ārvalstu banku meitassabiedrības Latvijā kontrolē vairāk nekā pusi no banku sektora aktīviem, bet atsevišķos produktu segmentos – dominē (piemēram, rezidentu kredītēšana, rezidentu noguldījumu piesaistīšana).

Pēdējos piecos gados Latvijas komercbanku peļņa katru gadu ir būtiski pieaugusi. Tas liecina par banku sektora straujo izaugsmi – nozīmīgi pieauguši kredīti, depozīti, kapitāls un rezerves. Galvenokārt to stimulē Latvijas tautsaimniecības straujā attīstība, par ko liecina arī IKP pieaugums, kas pēdējos piecos gados nav bijis zemāks par 6%. Arī 2006. gadā IKP visdrīzāk pārsniegs – 9%. Šobrīd Latvijā darbojas 22 bankas un divas ārvalstu banku filiāles. Banku skaits pēdējos gados nav mainījies, mainās vien banku īpašnieki. 2001. gada beigās Latvijā bija piecu ārvalstu banku meitassabiedrības, bet 2006. gada 1. pusgadā – jau 12 (neskaitot ārvalstu banku filiāles). Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gada maijā, uz Latviju attiecas likums par Eiropas brīvo tirgu. Tas nozīmē, ka visas EEZ¹ bankas, kurām ir savas valsts centrālās bankas izsniegta licence, var sniegt pakalpojumus Latvijas tirgū arī bez pārstāvniecības vai

¹ EEZ – Eiropas ekonomiskā zona (Eiropas Savienības dalībvalstis un Islande, Norvēģija, Lihtenšteina).

filiāles atvēršanas. Līdz 2006. gada maija beigām FKTK no EEZ bankām bija saņēmusi 110 iesniegumus par pakalpojumu sniegšanu Latvijā. Pagaidām šo banku darbību gan praktiski nejut, tātad šīs bankas neietekmē konkurenci. To galvenokārt iespaido mazs lielo uzņēmumu skaits, par kuriem būtu interese EEZ lielajām bankām. Konkurence vidējo un mazo klientu apkalpojošo banku sektorā ir sadalījusies pa ES reģioniem, kur veiksmīgai biznesa attīstībai ir nepieciešams savs izplatīšanas tīkls un pieredze vietējā tirgū. Latvijā šajā sektorā konkurenci uztur lielais universālo banku skaits. Tomēr Eiropas Banku Federācija uzsver, ka vienotā tirgus izveide vidējo un mazo klientu apkalpojošo banku darījumu sfērā ir nākamais izaicinājums ES bankām.

Latvijā – veselīga konkurence

Gan konkurence, gan koncentrācija ir lielumi, kurus grūti matemātiski izmērīt, jo pastāv dažādi objektīvi iemesli, kas tos ietekmē un kas nav saistīti ar ekonomiku, piemēram, vēsturiskie, kultūras, tradīcijas u.c. Tāpēc analītiski izmanto dažādus rādītājus. Visbiežāk – *Herfindahl–Hirschman index* (turpmāk tekstā Herfindāla indekss jeb HHI), koncentrācijas rādītāji (CR_x), Lerner indekss un Panzara un Rosa metode. Mēs konkurenci un koncentrāciju banku nozarē izvērtējam ar Herfindāla un Lerner indeksiem, kā arī rādītāju CR_x .

Herfindāla indekss raksturo konkurences līmeni. To aprēķina, izmantojot divus rādītājus – dalībnieku skaits tirgū un tirgus daļa:

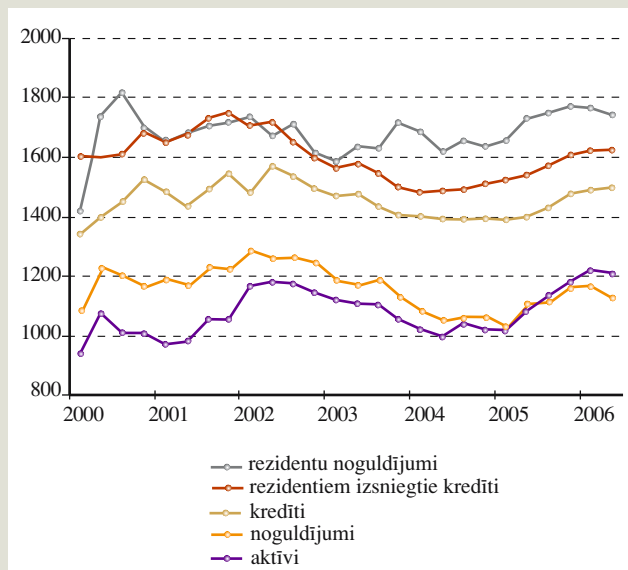
$$HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2, \text{ kur } s_i \text{ ir bankas } i \text{ tirgus daļa.}$$

Jo lielāks ir indekss, jo augstāks ir banku koncentrācijas līmenis un mazāka tirgus konkurence. Monopola situācijā Herfindāla indekss būs 10000 jeb 100^2 , turpretī tirgū, kurā ir bezgalīgi daudz dalībnieku ar vienādām tirgus daļām (tātad, vienādi konkurences apstākļi), šis rādītājs tieksies uz 0.

Apskatot Herfindāla indeksu Latvijas banku sektora aktīviem (1. attēls), redzams, ka šeit saglabājas mērena koncentrācija, kas liecina par veselīgu konkurenci. To var skaidrot ar pietiekami lielu banku skaitu, kas apgrūtina kādai no tām tirgū iegūt dominējošu stāvokli. Tomēr dažādiem pakalpojumiem un produktiem konkurences līmenis atšķiras. Mazāka konkurence ir rezidentu noguldījumiem, jo tie galvenokārt ir koncentrēti atsevišķās lielākajās bankās. Tā kā visas bankas

1. attēls

Latvijas banku sektora HHI

Avots: Latvijas Banka

Latvijā piesaista noguldījumus (no rezidentiem, vai no ārvalstu noguldītājiem), tad šo noguldījumu jomā koncentrācija ir daudz mazāka. Šogad tā ir nobremzējusies, tātad, lielāko banku tirgus daļas šajā segmentā nepieaug vai pat nedaudz samazinās.

Rezidentiem izsniegto kredītu un kopējo izsniegto kredītu konkurences līmenis būtiski neatšķiras, jo kredīti galvenokārt tiek izsniegti rezidentiem. Kopumā koncentrācijas indekss izsniegtiem kredītiem banku sektorā palielinās, kas liecina par lielāko banku tirgus daļas pakāpenisku pieaugumu.

Salīdzinot Herfindāla indeksu un kreditiestāžu skaitu dažādās ES valstīs 2004. gada beigās (2. attēls), uzskatāmi var redzēt – valstīs, kur ir lielāks kreditiestāžu skaits, koncentrācija ir zemāka, savukārt valstīs ar mazu banku skaitu koncentrācija ir augstāka, kas liecina par mazāku konkurenci.

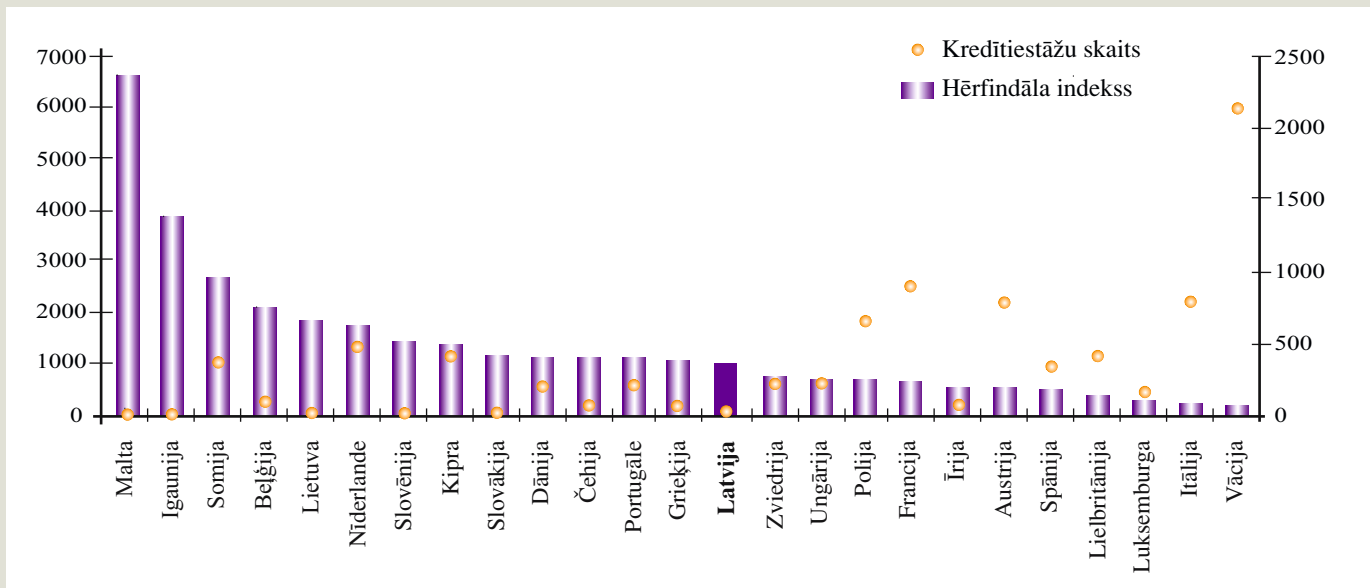
Tomēr ir arī izņēmumi. Šādā skatījumā Latvijā ir samērā spēcīga konkurence, jo tās aprēķinātais indekss ir zemāks nekā citām valstīm ar mazu banku skaitu. Apskatot konkurences līmeni Skandināvijas un Baltijas valstīs, Latvijā tas ir augstāks nekā Igaunijā, Somijā, Lietuvā un Dānijā.

Palielinoties tirgus likmei, bankas samazina pievienoto likmi

Konkrācija līmeni raksturo Lerner indekss (aizdošanas likme – refinansēšanas likme) / aizdošanas likme. Jo augstāks ir šis rādītājs, jo lielāka ir koncentrācija tirgū, līdz ar to mazāka konkurence. Šis indekss tiek rēķināts robežās starp 0 un 1. To vieglāk aprēķināt atsevišķiem bankas produktiem, jo tiem vieglāk noteikt aizdošanas vai aizņemšanās likmes.

Lerner indekss parāda tirgus varas līmeni pētāmajā sektorā. Tirgus vara ir bankas spēja paaugstināt aizdevumu likmi, nezaudējot noietu; tirgus vara ļauj bankai pacelt likmi virs vidējās un gūt papildu peļņu, ja pieprasījums un izmaksu apstākļi to ļauj; tā nekad nav

ES dalībvalstu HHI un kredītiestāžu skaits 2004. gada beigās

Avots: ECB

absolūta, tāpēc precīzāk būtu runāt par līmeni, kādā bankai piemīt tirgus vara.

Lai piemērotu šo indeksu Latvijas gadījumam, tika ņemtas aizdošanas likmes no jauna izsniegtajiem kredītiem rezidentiem un sešu mēnešu vidējā RIGIBOR vai EURIBOR tirgus likme.

Savstarpējās konkurences ietekmē bankas ir spiestas samazināt kredītu likmes, bet aizņemties kļūst aizvien dārgāk – pēdējā gada laikā pieaug latu un eiro starp-banku kredītu procentu likmes. Tā rezultātā samazinās pievienotā likme (3. attēls).

Jāņem vērā, ka bankas nav vienīgie finanšu tirgus dalībnieki. Līdzīgus produktus un pakalpojumus piedāvā arī citas sabiedrības/uzņēmumi – līzīngā kompānijas, krāj-aizdevu sabiedrības u.c., tomēr šajā jomā konkurence pagaidām nav tik spēcīga. To parāda arī banku patēriņa kredītu augstās procentu likmes latos, kas biežāk tiek piemērotas nelielu pirkumu kredītiestāšanai. Lernerā indekss parāda, ka konkurence Latvijas banku sektorā palielinās. Attiecībā uz aizdevumiem uzņēmumiem gan latu, gan eiro kredītiem, indekss parāda, ka šajā tirgus segmentā vērojama izteiktāka koncentrācija – lielāka uzņēmuma piesaiste kādai konkrētai bankai – un konkurences līmenis ir zemāks.

Dažas lielākās bankas kontrolē kredītu tirgu

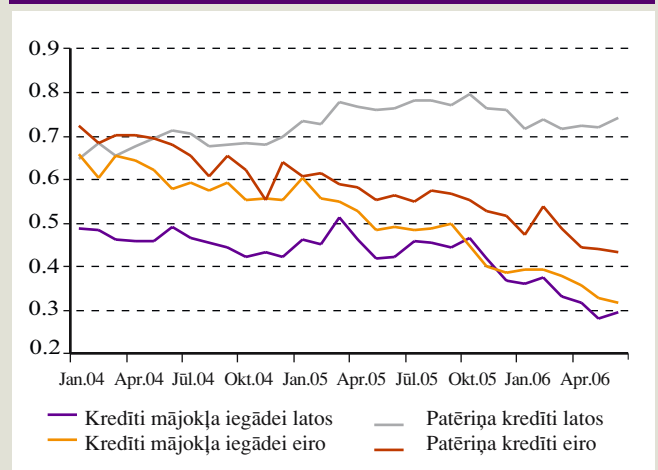
Viens no biežāk lietotajiem un visvieglāk izrēķināmajiem koncentrācijas rādītājiem ir CR_x , kas parāda tirgus daļu, kuru kontrolē x skaita lielākās bankas.

Taču CR_x trūkums – tas neparāda šo banku relatīvo lielumu. Var gadīties, ka viena banka kontrolē lielu tirgus daļu, pārējās bankas ir daudz mazākas. Tāpēc šī rādītāja izvērtēšanai jāņem vērā arī katras atsevišķas bankas tirgus daļa. Parasti CR_x tiek vērtēts kopā ar jau iepriekšminētajiem Herfindāla un Lernerā indeksiem (4. attēls).

Eiropas Savienības statistikā visbiežāk tiek izmantots

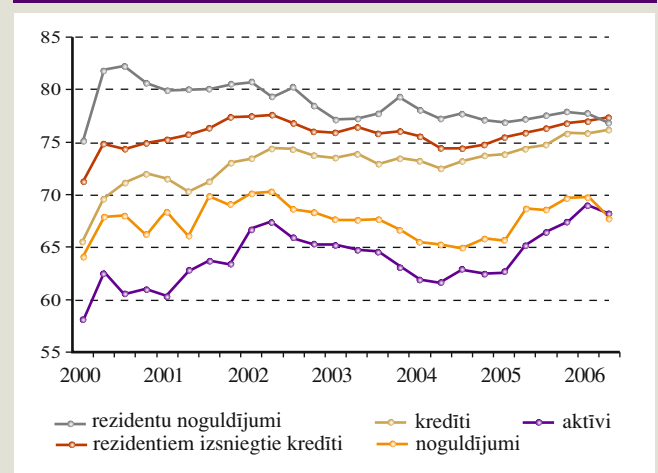
3. attēls

Lernerā indekss iekšzemes privātpersonu kredītiem

4. attēls

Latvijas banku sektora CR5 rādītājs, %

Avots: Latvijas Banka

(Nobeigums 12. lpp.)

Latvijas Bankas padomē (2006. gada jūnijs – 2006. gada augusts)

● Latvijas Bankas padome 14. jūlijā nolēma paaugstināt Latvijas Bankas noteikto refinansēšanas procentu likmi par 0.5 procentu punktiem līdz 4.5%. Tāpat par 0.5 procentu punktiem paaugstinātas lombarda kredīta procentu likmes. Lēmums stājas spēkā 2006. gada 15. jūlijā. Nepieciešamību palielināt Latvijas Bankas refinansēšanas jeb monetārās politikas bāzes likmi nosaka galvenokārt inflācijas, tekošā konta un kredītēšanas attīstība, kas norāda uz augstu un noturīgu iekšzemes pieprasījumu. Eiropas Centrālās bankas veiktā bāzes procentu likmju palielināšana dod iespēju Latvijas Bankai – pirmo reizi kopš lata piesaistes eiro – izmantot procentu likmju instrumentu, lai īstenotu ierobežojošu monetāro politiku.

Gan pieprasījuma, gan piedāvājuma puses faktoru ietekmē inflācija joprojām saglabājas augsta, turklāt pastāv risks, ka arī tuvākajā nākotnē to iespaidos potenciālais degvielas un administratīvi regulējamo cenu kāpums, piemēram, komunālo un transporta maksājumu pieaugums.

Rekordaugstā iekšzemes kopprodukta izaugsme šī gada 1. ceturksnī liecina par ievērojamu iekšzemes pieprasījuma palielināšanos. Straujāk augušas tieši uz iekšzemes pieprasījumu vērstās nozares, gan arī pārējie makroekonomiskie rādītāji – joprojām augstā kredītu izaugsme, lielais uzņēmumu un iedzīvotāju ienākumu pieaugums un citi, kas arvien pastiprina spiedienu uz inflāciju.

Toties ir palēninājies apstrādes rūpniecības, ārējo pasūtījumu, kā arī eksporta pieaugums. Līdz ar to padziļinās ārējā nesabalansētība un arī turpmāk var prognozēt importa pārsvaru pār eksportu.

Tik augstu izaugsmes tempu turpināšanās kombinācijā ar augstu inflāciju un pieaugošu ārējo nesabalansētību norāda, ka izteiktākas kļūst klasiskās ekonomikas pārkaršanas iezīmes.

Šādos apstākļos Latvijas Bankas padome atbalsta kredītēšanas tempa normalizēšanu.

Papildu informācija – no preses sekretāra Mārtiņa Grāviša
Martins.Gravitis@bank.lv

KONKURENCE UN KONCENTRĀCIJA LATVIJAS BANKU SEKTORĀ

(Turpinājums no 11. lpp.)

CR5, kas parāda 5 lielāko banku tirgus daļu. Analizējot konkurenci ar šā rādītāja palīdzību, situācija Latvijā izskatās līdzīga kā Herfindāla indeksa gadījumā: konkurence kredītēšanā ir mazāka nekā noguldījumu piesaistīšanā. Turklāt redzams, ka piecu lielāko banku tirgus daļa kredītēšanā aizvien pieaug. Nemot vērā iepriekšminēto, var secināt, ka kredītu tirgu Latvijā lielā mērā kontrolē dažas lielākās bankas. Līdzīga situācija ir arī rezidentu piesaistītajos noguldījumos.

Salīdzinot ar pārējām ES valstīm (2004. gada dati), mums ir viens no zemākajiem koncentrācijas rādītājiem starp Baltijas un Skandināvijas valstīm, zemāks ir tikai Zviedrijai, bet starp jaunajām dalībvalstīm šis rādītājs zemāks ir tikai Polijai un Ungārijai.

Secinājumi

Mūsu aplūkoti konkurenci un koncentrāciju raksturojošie indeksi rāda, ka banku konkurence Latvijā, salīdzinot ar vairākām citām ES valstīm, ir augsta. Tomēr atsevišķu sektoru (piemēram, rezidenti) vai produktu (piemēram, kredīti, depozīti) indeksu aprēķini liecina, ka konkurences līmenis tajos ir zemāks nekā banku sektorā kopumā. Tas parāda, ja atsevišķos apakštirgos dominē viena vai dažas bankas, konkurence var būt vājāka vai pat minimāla. Tomēr kopumā Latvijā konkurence ir veselīga.

Literatūras saraksts

Allen, F. and Gale, D. (2000) "Comparing Financial Systems".
Toolsema L. A. (2003) "Monetary policy and market power in banking".

Papildu informācijai – *marcis.risbergs@bank.lv*,
agnija.ozolina@bank.lv
Foto – Kristaps Otersons

LATVIJAS BANKA

K. VALDEMĀRA IELĀ 2A • RIGĀ, LV-1050 • TĀLRUNIS: 702 2300 • FAKSS: 702 2420
E-PASTS: INFO@BANK.LV • HTTP://WWW.BANK.LV
© LATVIJAS BANKA, 2006

Pārpublicējot obligāta avota norāde. Reģistrācijas apliecība Nr. 1947